

גליון
באר
הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

מטות - מסעי

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת מטות-מסעי

- א כי מומך הכל - ההכרה שהכל ממנו ית' פותחת שערי סייעתא דשמיא
- ג ואלה מסעיהם - המסעות וכל תהפוכות החיים בחשבון ממעל
- ז לזכרון לפני ה' - מעלת שמירת הקדושה ובפרט שמירת העיניים
- ח פסיעה קטנה - במלחמת היצר כל מסע קטן אינו לריק
- ט מתלמידיו של אהרן הכהן - אוהב שלום ורודף שלום
- י היזהר בכבוד חברך - שלא לבייש אדם מישראל
- יב המחכים בבנין אריאל - ע"י האבל והשתוקקות לבנין הבית תבוא הגאולה
- יד כל רודפיה השיגוה - שגב אלו הימים והכפרה שבהם
- טו השיגוה בין המצרים - מעלת עסק התורה בפרט בימים אלו

סדר ועימוד:

א.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

פרשת מטות מסעי

יש ביד אדם להחכים אם לא תינתן לו החכמה מן השמים. ומבאר הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע (ליקוטי הרי"ם בפרשתן) שבוודאי אין כל צד ומחשבה לומר שיש אדם הנוטל איזה דבר לעצמו בכוחו הגדול, ואין כוונת המדרש אלא למי שכבר קיבל מתנות מן השמים - העשיר בעשרו והחכם בחכמתו וכן בכל מידה נכונה שנתברך בה האדם, שעדיין מוטל עליו להכיר שכל אשר לו במתנת שמים בא לו, ולא מצד מעשיו הטובים וזה בהם, אז יעמדו המתנות ויתקיימו בידו, אבל ברגע שהאדם מתחיל לחשוב שכל מה שמקבל מגיע לו מן הדין שלא מצד המתנה, הריהו בבחינת 'חוטף לעצמו', וכן החושב כאילו הוא זה אשר פעל בפעולתו או על ידו וחקר תבונתו הגיע למה שהגיע גם זה נקרא חוטף לעצמו, ומשמים מפסיקים לו ל"ע את השפע קודש שהי' לו עד עתה, וממילא אין לדבר קיום.

כי ממך הכל - ההכרה שהכל ממנו ית' פותחת שערי סיעתא דשמיא

בפרשתן (מטות לב א), 'ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד' וגו', ואיתא במדרש (במ"ד כב ז) 'שלוש מתנות נבראו בעולם, זכה באחת מהן נטל חמדת כל העולם, זכה בחכמה זכה בכל, זכה בגבורה זכה בכל, זכה בעושר זכה בכל, אימתי בזמן שהן מתנות שמים ובאות בכח התורה, אבל גבורתו ועשרו של בשר ודם אינו כלום וכו'. ומתנות אלו בזמן שאין באין מן הקב"ה סופן להיפסק ממנו'. ומאריך המדרש להביא על חעמים וגבורים ועשירים שהיו בעולם ונאבדו (עיי"ש), 'למה, שלא היתה מתנתן מן הקב"ה אלא חוטפין אותה להם'.

דברים אלו נראים כ'מדרש פליאה', וכי שייך לאדם לחטוף בעצמו, וכי יש ביד בשר ודם להעשיר את עצמו אם לא נתנו לו במתנה מן השמים, או שמא

א. וביאור הדברים נתבאר בספרים, כי הקב"ה רוצה שבניו יכירו וידעו כי זקוקים הם בכל עת לרחמי וחסדיו ועי"ז יהיו תלויים בו, ואכן, כל עוד ש'חסרים' הם הנם תולין עצמן בו ומייחלים לחסדו, אך משנתעשר האדם שוכח הוא כי כל אשר לו מן השמים, ואינו זוכר שבכל עת הוא זקוק לרחמי שמים שישאר הכסף בידו ויבוא על סיפוקו - ולכן העמיד הקב"ה שיהא 'גלגל החוזר בעולם' (שבת קנא: תנא דבי ר' ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם), אבל אם יזכור האדם בכל עת כי אשר לו אינו אלא 'פקדון' מן השמים, ובעליו האמיתי של המעות והעושר (כיו"ב, גם לענין בעל רכוש מועט...) הנו הקב"ה נמצא שעדיין הוא 'תלוי ועומד' בחסדי הבורא, מעתה אין כל סיבה לקחת ממנו את ממונו...

וכך רמז לה הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע בדברי הגמרא (שבת קיט.) עשירים (שבשאר ארצות) במה הן זוכין (לעשירותם), בשביל שמכבדין את השבת, דאמר רבי חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו וקערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות קבועות בו ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים... אמרתי לו בני במה זכית לכך, אמר לי, קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת, אמרתי לו [אשריך שזכית] וברוך המקום שזיכך לכך. ולכאורה קשה וכי חפץ היה רבי חייא בר אבא להוציא לאור 'ספר הסגולות' לעשירות, מה איכפת ליה כיצד העשיר בעל הבית בעשירות מופלגת כזו, אלא ביאורו, שר"ח ראה דבר חידוש - עשירות מופלגת בידי בשר ודם וה'גלגל' לא זז כלפי מטה אפילו בכהוא זה, ולזה שאלו כיצד עשירותך עומדת לעד, תירץ לו האיש, שהוא 'מכבד את השבתות', כלומר שהוא מכיר כי הכל בידי שמים, ואין לו משלו מאומה - שהרי השבת הוא עדות על בריאת שמים וארץ - וכל העולם כולו של הבורא הוא, ומכאן הוא סוד קיום עשירותו.

ב. פעם בישר אחד ממקורבי הגה"ק החזו"א זי"ע לרבו שנולד לו בן למזל"ט, וכה אמר לו 'מגיע לי (סקומט זיך מיר א) מזל טוב', חזר החזו"א על דבריו בנימת הערה 'מגיע לך.... מגיע לך'... כאומר, הרי הקב"ה אינו חייב מאומה לא לך ולא לאיש מבני עולם (מעשה איש, ח"ב מערכת 'אמונה ובטחון').

ג. וכבר אמר אחד מגדולי דורנו, הנה אנו אומרים 'אמת מלכנו אפס זולתו', הכל יודעים ומאמינים ש'אמת מלכנו', אבל כל אחד שואל 'היכן אני בתמונה' (וואו בין איך אין דיבילד), תשובתו 'אפס זולתו' - אינך נמצא כלל בתמונה - הכל רק מלכנו בלבדו.

באר הפרשה - פרשת מטות מסעי

ואל תשיבני - מה לי ולדברים גבוהים הללו, וכי 'עשיר' אני, וכי 'ראש ישיבה' או 'חכם הדור' אנכי... כי הדברים אמורים לכל איש באשר הוא - בחכמתו ובממונו כפי דרגתו, שיאמין וידע כי כל אשר לו בחסד בא לו - לא הוא עשה ולא הוא פעל, גם יזכור שאין הקב"ה חייב לו מאומה רק במתנת חנם בא לו.

זוה סוד ההצלחה בכל תהלוכות החיים, שהזוכר בכל דבר וענין שהכל בידי ה', מידו הכלי ומידו נתנו לו, אזי מן השמים משפיעים עליו את ברכת ההצלחה בכל עניין ועניין בלא גבול וקץ, אמנם המדרמה בנפשו כי 'כוחי ועוצם ידי' עשה לו את החיל הזה הרי הוא מאבר 'מה שנותנים לו', וגורם לעצמו מניעת השפע הנקצב לו מן השמים.

ד. וכך איתא במדרש בפרשתן (במ"ר כב ז), זה שאמר הכתוב (תהילים עה ז-ח) 'כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים, כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים', מהו כי לא ממוצא וממערב, לא ממה שאדם יוצא ועמל בסחורה והולך למזרח למערב נעשה עשיר, אפילו פורש בספינות והולך ממזרח למערב וחוזר על המדברות ועל ההרים אינו נעשה עשיר. מהו ולא ממדבר הרים, אמר רבי אבא מרומניא כל 'הרים' שבמקרא הרים הם חוץ מזה שהוא רוממות, שאין אדם מתרומם מן הדברים האלו, מה הקב"ה עושה נוטל נכסים מזה ונותן לזה שנאמר כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים.

כתיב בפרשתן (מטות לא ג), 'אנשי הצבא בזו איש לו', ביאור יקר מבאר בעל ה'טעם הצבי' זצ"ל, שרק ב'דמיונם' היה נראה להם שהם בוזזים וחוטפים, ומרוויחים בזה ממון הרבה, אבל את האמת גילתה לנו התורה שהם 'בזו איש לו' - כל אחד קיבל והשיג את הקצוב לו, את מה ששלו זה מכבר בגזירת פי עליון, איש לא גרע ולא הוסיף מאומה על קצבתו.

ה. בדרך זה ביארו במאמר הידוע 'תשועת ה' כהרף עין' - 'הרף עין' היינו עצימת העיניים, כלומר, כשהוא מבין ומכיר שבכוחות עצמו אינו יכול להשיג כלום וכל מעשה ידיו אינם אלא כגרזן ביד החוצב, ולכן הוא סוגר עיניו, ומוסר עצמו ומצבו, הצלחתו ועתידו לידי הנהגת שמים והשגחת הבורא ית', מיד תבוא אליו 'ישועת ה'".

כתיב (תהילים קכז ב) 'יגיע כפך כי תאכל אשריך וטוב לך', ושמעתי לבאר הטעם שנאמר 'יגיע כפך' ולא נקט 'יגיע ידך', כי הדבר ידוע שמי שיש לו רק כף יד בלא אצבעות ל"ע שהרי הוא מוגבל במעשיו, ולזה דימה את היגיעה והעבודה, שאין האדם אלא כדוגמת ה'כף' - שאינו יכול לעשות בעצמו, אלא כל עבודתו אינה אלא השתדלות בעלמא ואינה מביאה כלל את הפרנסה, ואם אכן האדם חי בהרגשה זו הרי 'אשריך וטוב לך'...

כה אמר הרה"ק מקאברין זי"ע (תורת אבות, אמונה ובטחון, מה) כשאדם יוצא לשוק וצורך כספו בידו בכדי לקנות בו דבר מה, אם יאמין בבירור כי החפץ שברצונו לקנות הוא מהשגחתו יתב"ש וכן שהקב"ה הכניס בו את המחשבה לקנות, ואף הסכום שיקבעו הכל בהשגחה, וכן במוכר דבר מה - שיאמין כי הדעת למכור וכן הסכום הכל בהשגחתו יתב"ש, ערב אני בעדו כי השי"ת יצליח את כל דרכיו.

הנה איתא בגמרא (סנהדרין צב.) 'כל מי שיש בו דעה לסוף מתעשר', ומקשה המהרש"א דבפסוק מצינו להיפך - 'לא לחכמים לחם' (קהלת ט יא), ומבאר המהרש"א בהקדם דברי הגמרא במסכת נדה (ע): 'מה יעשה אדם ויתעשר אמר להן ירבה בסחורה, וישא ויתן באמונה. אמרו לו, הרבה עשו כן ולא הועילו, אלא, יבקש רחמים ממי שהעושר שלו', ובזה תבין את כל דברי הגמרא ב'כפתור ופרח', מי שיש בו דעה הכוונה שאחרי שהוא מתעסק במשא ומתן הוא בא לידי הכרה כי לא בחיל ולא בכח יגבר - לא המשא והמתן יביא לידו את שפע פרנסתו, ופותח פיו בתפילה אל ה' - דעה כזו תעשירנו... ומה שאמרו לא לחכמים לחם - היינו לחכמים הסומכים על חכמתם (ע"ש בדבריו). וכמו שאומרים בדרך צחות, שהקב"ה אומר ל'לחכמים', אם הינך 'לחכם' ובוטח בחכמתך שוב אין לי צורך לעזור לך אלא 'תסתדר' לבד...

ואין הדברים אמורים דווקא כלפי מזונותיו של אדם, אלא כך הוא בכל ענייניו של אדם, התולה הצלחתו במעשי ידיו הרי הוא סותם ח"ו על עצמו שערי ההצלחה וסייעתא דשמיא. ובזה ביארו מה דאיתא בגמ' (ברכות ח.) 'במערבא (בארץ ישראל), כי נסיב אינש אתתא (כאשר אדם נושא אשה) אמרי ליה הכי, מצא או מוצא, מצא דכתיב (משלי יח כב) מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', מוצא דכתיב (קהלת ז כו) ומוצא אני מר ממות את האשה', ובפשטות הכוונה ששאלו אותו אודות האשה אשר לקח האם טובה היא או רעה. ורבו התמיהות בדברי הגמ', א. מניין לו לחתן לידע תיכף נישואיו בטיב 'מקחו', ואיזה פנים יש לדבר הזה - לשאל את החתן כבר במשתה נישואיו או באמצע ימי ה'שבוע

ואלה מסעיהם – המסעות וכל תהפוכות החיים בחשבון ממעל בפרשתן (מסעי לג א-ב), 'אלה מסעי בני ישראל... ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה', ואלה מסעיהם למוצאייהם'. הנה התורה הקדושה היא 'נצחית', ולא נכתב בה סיפורי מעשיות בחנם ח"ו, אלא כל הנאמר בה נכתב לדורות עולם ללמדנו ארחות חיים, ופרשה זו ללמד יצאה על כל תהלוכות עולם^ה,

כי כל יהודי באשר הוא עובר בימי חייו מסעות ותהפוכות, ופעמים נופלים בלבו הרהורים ומחשבות - כזאת וכזאת עלה בחלקי מאחר שנסעתי למקום פלוני... מאחר שפגשתי באדם פלוני... מאחר שדברתי כך וכך... אויה לי, אילו לא הייתי נוסע ממקום שבתתי אל זה המקום וכן בשאר המקרים הייתי מונע מעצמי מקרה פלוני, והרי הוא גוער בעצמו - מה ראיתי לשטות זו

ברכות', חתן לעבן, האם יש לך 'שלום בית'... ב. לפי דקדוק הלשון היה צריך לומר במערבא שאלי - מלשון 'שאלה' ולא במערבא אמרי. ג. בעיקר יש לתמוה לאיזה צורך שאלו אותו 'שאלה' דחופה ונחוצה כזאת... ומה נפקא מינה יש להם, ומפני מה נקבע מעשה זה לדורות בתוך דברי הגמ' הקדושה [ועיין עוד ב'חפץ חיים' (כלל א סקי"ג) מה שדן בדברי הגמ' מצד איסור לשון הרע].

אלא כך ביאור הדברים, שאכן לא באו לשאלו כלל אלא אמרו לו עצה טובה והדרכה ישרה לכל ימי חייו, שהאומר 'מוצא אני' - כלומר, אני מצאתי את השידוך כי פניתי לשדכנים וידעתי כיצד לחפש... וכיו"ב, גם בחכמתי אבנה בית נאמן אזי סופו של דבר שמן השמים אין מסייעים בידו עד של"ע נהפכת היא למר ממות... לעומתו האומר 'מצא' בלא להוסיף 'אני', אלא יודע שמהשמים זימנו לו 'מציאה' כשירה, מובטח לו כי מצא טוב ויבנה ביתו בטוב ובנעימים ויפק רצון מה'.

ו. וכך פירש הרה"ק היש"א ברכה' (ד"ה החלצו) בלשון הזמר 'בני היכלא' (שחיברו האריז"ל הק' לסעודה שלישית) 'חזו חילי דלית דינין דתקיפין', אם תראו שהכל הוא מ'חילי' וכוחי, אזי תזכו 'דלית דינין דתקיפין' - שיתבטלו כל הדינים ואך טוב לישראל.

ז. נאמר בפרשתן (לא ד) 'אלף למטה אלף למטה', ונתבאר במדרש (כב א) שמכל שבט נשלחו ב' אלפים, אחד לעמוד במלחמה, ועוד אלף להתפלל עליהם. ותמה הגה"צ רבי יחזקאל לעוונישטיין זצ"ל (אור יחזקאל ח"ד - אמונה, עמוד קפ, מוצש"ק מט"מ תשכ"ג) כמה תמיהות בדבר. א. מדוע נשלחו אלף המתפללים למקום המערכה, הרי מן הראוי להעמידם בתפילה בביהכנ"ס. ב. מדוע שלח 'אלף' מתפללים מכל שבט, ולא היה סיפק ב'מניין' מתפללים, ומה גם שהיו יכולין לסמוך על תפילות כל בני ישראל, ומדוע הוצרך לייחד את האלף שמכל שבט ושבט. ג. על כולנה יש לתמוה, הרי מלחמה זו מלחמת מצוה הייתה - שציווה הקב"ה למשה 'נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים', ומה מקום לתפילה ותחנונים על נצחון המלחמה.

וביאר הגר"י, שאכן, הקב"ה בעצמו ניהל את מערכת המלחמה, אלא שהאדם בטבעו נוטה לחשוב כי כוחו ועוצם ידו עושה לו את החיל, ומחשבות אלו הם תחילת הכשלון והפסד המלחמה, וברצותו להצילם ממחשבות אלו שלח משה אלף מתפללים, כמספרם המדויק של עורכי המלחמה בפועל, שיתפללו בסמוך להם, וכך ידע כל אחד מהם כי 'מתפלל פרטי' יש לו, וכאשר יראה בעיניו את המתפלל לא ייחס את הנצחון לעצמו אלא לאדון הכל השומע תפילת המתפלל שיחדו עבורו (כי האדם קרוב למראה עיניו - ולא מספיק שידע שבתוך המחנה מתפללים עליו, כי אז עדיין מסוכן הוא לחשוב כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל).

ח. חיזוק עצום כתב הרה"ק היש"א ברכה' (תרכ"א ד"ה במדרש), שהנה אמרו חז"ל (במ"ר כג א; תנחומא א) שכך אמר הקב"ה לישראל, ש'גדולי עולם' ברחו משונאייהם, וכמו יעקב שנמלט מעשו, אבל אתם 'כל אותן ארבעים שנה שעשיתם במדבר לא הנחתי אתכם לברוח, אלא הייתי מפיל שונאיכם לפניכם במה שהייתי עמכם וכו', לכל אמר הקב"ה למשה, כתוב את המסעות שנסעו ישראל במדבר, כדי שיהיו יודעים מה ניסים שעשיתי להם'. ומבאר היש"א ברכה' (תרכ"א ד"ה במדרש), שבא הכתוב ללמדנו כלל גדול לבטוח בה' להיות נושע בתוך הצרה, ומסמיק לזה מה שנאמר (תהילים קיח ה) 'מן המצר קראתי קה', שאין לברוח מן הצרה, אלא מתוך הצרה לקרוא אל ה' שיושיענו. ומוסיף לבאר כי מהאי טעמא קבעו חז"ל לקרוא פרשה זו בימי 'בין המצרים', שבאותו הזמן 'נסגר הבריחה מבני ישראל' - שכל רודפיה השיגוה בין המצרים, ואילו היו זוכרים בני ישראל את 'פרשת המסעות' והלקח הנלמד ממנה כמה ניסים נעשו להם שם בתוך המדבר אזי היה הקב"ה מושיעם בתוך 'המצר', וזו עבודתנו בימים אלו להתחזק באמונה בא-ל חי אשר 'עמו אנכי בצרה', והוא יושיענו ויגאלנו שנית. ומסיים השפת אמת, שכן הדברים אמורים גם לגבי

באר הפרשה - פרשת מטות מסעי

רק מים מרים, ואילו היו נמנעים מלבוא לשם היו ניצולים ממקרה זה, ועוד יחשוב, מכיוון שבאו לאילים זכו למים מתוקים, ובאמת אינו כן, אלא אדרבה, מאחר שהוצרך לקרות להם מקרה פלוני במקום פלוני הביאם ה' במסע זה. וזהו ויכתוב משה - כאן הודיע משה לבני, שכל מוצאיהם מלשון 'מקרה' [כמו שנאמר (יהושע ב כג) כל 'המוצאות' אותם] לא מחמת שנסעו אירע להם כן, אלא הכל למסעיהם על פי ה' - הקב"ה ציווה שיסעו במקום פלוני בכדי שיאירע להם כך וכך. וח"ו מלחשוב ואלה מסעיהם שמאחר שנסעו למקום פלוני, לכן למוצאיהם - מצא אותם פגע פלוני ומקרה אלמוני^ט.

הכלל העולה, כי הקב"ה מסבב לאדם סיבות שונות ומשונות כדי שיגיע למקום פלוני - כי שם העיד לו הקב"ה איזה שליחות ותפקיד בעולמו.

ליסע מהתם להכא. הרי תשובתו ב'פרשת מסעי' הכתובה כאן - רבי יהודי, אינך אלא טועה, כי אדרבה, מאחר שהבורא רצה שיקרה לך כך, על כן הביאך אל זו הדרך ההולכת למקום בו ימצאך המקרה, ולא אתה הלכת בזו הדרך אלא מן השמים הוליכך שם.

ובזה יבואר (עיי' ישב לב) על נכון כפילות התיבות והיפוכן - ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', ואלה מסעיהם למוצאיהם. והנה בני ישראל עברו במ"ב מסעות הללו תהפוכות שונות ומשונות, במרה היו להם מים מרים, ואילו באילים היו להם שבעים תמרים ומים מתוקים, ובמסע אחר כלל לא היה להם מים, וכיו"ב בשאר עניינים, כל מסע ועניין שלו. ומי שאינו מאמין בהנהגת ה' ובהשגחתו הפרטית יחשוב שרק מפני שבאו למקום פלוני מצאן כך וכך - מכיוון שבאו למרה היו להם

גלות הפרט, וכלשונו 'ובכל עת שנסגר הדרך בפני איש ישראל, הכל רק כדי שיסתכל האדם כלפי מעלה לשעבד הלב לאביו שבשמים'.

עוד נביא מילין יקירין שאמר אחד מצדיקי דורנו שליט"א, שהנה כתיב (ירמיה ה כב) 'אשר שמתי חול גבול לים', ופירשו חז"ל (שוח"ט מזמור ב) 'הים הזה הגל שלו עולה ומתגבר כאילו מציף את העולם, וכיון שמגיע לשפת הים הוא משתטח לפני החול', ובדרך הרמז יתפרש כי ידוע שה'ים' רומז לכל הקשיים והצרות ברוחניות ובגשמיות, ומה גבול ה'ים' הוא ה'חול' ר"ת חזקו ויאמץ לבבכם, כי ה'חיזוק' הוא הגבול והחומה כנגד כל הצרות שלא יוכלו לשטוף את האדם ולהעבירו מעל דעתו ומעל דעת קונו...

ט. באופן אחר אמרו לפרש (על פי הייטב לב), במשל לעבד נאמן למלכו, שציווה לו המלך ליסע למקום פלוני, ופנה העבד לנמל האניות לחזר אחר ספינה שתוליכנו למקום ההוא - לקיים מצוות המלך, אך בהגיעו לשם שמע שזה עתה יצאה הספינה לדרכה, ולא עוד, אלא שמכאן כבר לא תצא עוד ספינה למקום ייעודו, ורק למחר תצא ספינה מנמל אחר המרוחק היטב מכאן, ומעתה עליו להיטלטל בדרכים לא דרכים עד שיגיע ליעדו, הרי שאדם זה תכאב עליו נפשו, בחשבו עתה אצטרך להיטלטל במסע מפרך ומיותר לגמרי, שהרי לא ציווה המלך כי אם להגיע למקום פלוני, ואם הייתי מזדרז היה בידי ליסע למחוז חפצי בספינה בדרך כבוד ובמנוחה. אמנם אם רק ישמע האיש שהספינה נסעה לה מהר מכאן כי כן ציווה לה המלך - ברצותו שהעבד יצטרך להיטלטל בדרך קשה ומפרכת, אזי תשמח ותגל נפשו שלא לריק יגיעתו, שהרי כל מטרת בואו הנה היה כדי למלא אחר רצון המלך, ואם רצון המלך בענין אחר שמחה היא לו למלאת אחר ציוויו, (כי ודאי יש למלך איזה תכלית וסיבה לטובה בטלטול העבד בדרך הקשה), וממילא - כל טרחה וקושי בדרך הילוכו תוסיף לו שמחה על שמחתו, והנמשל מובן מאליו... וכך ביאור הכתוב, ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם - שידע האדם מדוע מצא אותו איחור הספינה וטלטול הדרכים, והוצרך לשנות מסעו - כי למסעיהם על פי ה', הקב"ה משגיח עליו בהשגחה פרטית מלעילא והוא מסדר את דרכיו ומסעותיו, ושלא יחשוב ח"ו שאלה מסעיהם - שמסעותיו להכא ולהתם, הינם רק מחמת מוצאיהם - שכך מצאוהו פגעי ומקרי העוה"ז, והם גרמו לטרוח במסעות מיותרים.

ובימינו אנו נלמד למי שאיחר את הבאס (אוטובוס) או את המטוס, את הבנק או את הרופא, את העסקן או את ה'מכולת' וכיו"ב, בל יחשוב לרגע אחד כי ביש מזל (שלימזל) הוא, ואילו היה מזדרז מעט היה מספיק הכל בעתו ובזמנו - וכפי ראות עינינו שפעמים אחר 'איחור' כזה מסוכן לעמוד בד' אמותיו של זה המאחר, אלא ידע כי הכל כבר כתוב וחתום מעיקרא בשמים ממעל, וכל פסיעותיו צעדיו ומסעותיו של אדם כבר קצובים ומדודים בשמים ממעל - כפי צרכו ותיקונו של האדם לטוב לו כל הימים.

לברוח ממקומו מפני שחברו רודף אותו, באמת, לא זוהי סיבת בריחתו - אלא אך ורק מחמת כי שלחו ה' למקום ההוא, ויש לו איזה שליחות מן שמיא לעשותה במקום ההוא דייקא. כל אחד ילמד לנפשו להתחזק באמונה זאת לדעת שאין כל רע ומיצר יוצא מפי עליון, וכל קורותיו 'ובריחתו' של אדם - בהשגחה פרטית המה לו לטובה ולברכה, לששון ולשמחה'.

ויסוד הדברים הוא כי אין מקרה בעולם כלל, אלא כל הנעשה בעולם הוא מאתו ית"י, ומה' מצעדי גבר כוננו, וממילא בוודאי יש תכלית וכוונה עליונה בכל פסיעה ובכל צעד ושעל שהולך'.

וכך אמר ראש הישיבה דטעלו הרב אליהו מאיר בלאך זצוק"ל, דמצינו (שמואל א' נ כא-כב) כשברח דוד מלך ישראל מפני שאול המלך, עשה סימן עם רעו ואוהבו יהונתן בן שאול לדעת האם אכן גבר כ"כ בעסו של שאול עליו, וכך היה סימנם, שיהונתן יזרוק חיצים, ולאחמ"כ ישלח נער לאוספם, 'אם כה אומר לנער החיצים ממך והנה' - סימן הוא שעדיין לא גבר כל כך בעסו של שאול ואפשר לדוד לחזור לביתו, אך אם יאמר לנער 'החצים ממך והלאה' אזי סימן הוא שגבר בעסו, ואז לך כי שלחך ה'. והלשון צריך ביאור, מדוע אמר לו 'לך' כי שלחך ה', היה לו לומר 'ברח' כי שאול מבקש להרגך. אלא, אף בשנראה לאדם שעליו

כה אמר הרה"צ רבי יצחק דוד גוטפארב זצ"ל מנקיי הדעת שבירושלים, שמעולם לא איחר את האוטובוס אלא תמיד היה בא זמן רב לפני הבאס הבא לאחוריו, כי אף אם בא אפילו רגע כמימריה אחר נסיעת הבאס, או שהוא חלף ועבר על פניו הרי זה רק מפני שבאס זה לא היה 'שלו'...

י. מאמר זה אמר ראש הישיבה דטעלו בעת חנוכת הבית של הישיבה בקליוולאנד שבארה"ב, ובהתרגשות סיפר את דרכי השגחת השי"ת והצלתו מגיא צלמוות במלחמה הנוראה, וכה סיפר, בערב שנות המלחמה דרו הוא ומשפחתו בטעלו שבליטא, וביום מן הימים הוכרח לברוח מחמת אחד ממושעי ישראל שעלה לגדולה וחששו שיתנקם בו על שסטר לו על לחיו באיזו הפגנה שנערכה כנגדו (על שפתח חנותו בשבת קודש), על כן גלה ממשפחתו וידידיו אל עבר ארה"ב, אין צריך לומר שהדבר היצר לו מאד, ולא הבין על מה ולמה באה לפתחו צרה צרורה זו שיצטרך לגלות למרחקים, אך כעבור כמה שנים כאשר פרצה ה'מלחמה' ורוב מנין ובנין של יהדות אירופה נהרגו על קידוש ה', וביניהם כל משפחתו של רה"י, ואף גם בני הישיבה, או אז הבין, שכל 'בריחתו' הייתה 'הצלתו' ממוות לחיים, בגשמיות, וגם ברוחניות שחזר והקים לתפארה את הישיבה דטעלו בקליוולאנד.

יא. ואמונה זו גופא תמשיך עליו רחמים וחסדים, וכאמור בפרשתן (מטות ל ב), 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר ציווה ה', וביאר הרה"ק מחמעלניק זי"ע (הובא בארץ החיים להגר"ח ליבערזהאן מערכת אות א) כאן למדנו, שבשעה שרואה אדם מישראל שדרך הצלחתו נוטה למטה (מטות' מל' נוטה, וגם רומז למי שירוד 'מטה מטה') לא יזעף לבו ולא יאבד אמונתו בה', אלא יקבל את הכל באהבה ושמחה, ויאמר זה הדבר אשר ציווה ה' - כך גזרה חכמתו יתב"ש, וידע נאמנה שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ויברך על הרעה מעין הטובה בשמחה. ומסיים הרה"ק מחמעלניק זי"ע וכאשר יעשה כן אני מבטיחו שיעלה על במתי ההצלחה אי"ה (יש שביארו, 'ראשי המטות', מלשון 'נטיה', וכלומר ש'ראשי המטות' הא גופא הדבר אשר ציווה ה', כי התכלית הוא להטות ולכופף עצמו 'א בייג' מתוך הכנעה אל הקב"ה).

אמרו בעלי הרמז לרמז בסמיכות פרשת מטות למסעי, לומר לך, כל המטה עצמו ונכנע למוצאות אותו - להנהגת ה' עמו, אזי מסעי - כדאמרי אינשי פלוני 'אלעס פארט איהם גלאט' (כל חייו מתנהלים לו למישרין כמי שנוסע על כביש ודרך סלולה וחלקה).

מסופר על הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע שפעם אחת בעת אשר נכנס למונית (טעקסי) והוצרך לכופף עצמו שיוכל להיכנס לתוך הרכב (כך הוא מכורח המציאות) נענה ואמר, הביטו וראו, אם ברצון האדם להמשיך בדרכו עליו לכופף הראש תחילה בכדי שיוכל להיכנס, ואם יישאר על מעמדו בקומה זקופה - לעולם לא יגיע למקומו הנרצה. וללמד על הכלל כולו יצא, כל אחד ואחד בעניינו, אם ברצונו לעבור את חייו בשלום ושלוה השקט ובטח, עליו לכופף עצמו, ואז יוכל 'ליסע' בשלום, אך אם יעמוד על שלו ימצאוהו צער ומכאוב על כל צעד ושעל.

יב. שמעו נא למעשה נפלא המראה בחוש כיצד כל 'טעות' היא בהשגחה פרטית כפי הכוונה העליונה, כשבוע ימים קודם חג הפסח תשפ"א נשמע קול הטלפון מצלצל בבית משפחת 'לוי' (כינוי' שם, לכבוד האי מעשה) בבני ברק,

באר הפרשה - פרשת מטות מסעי

בפרשתן (לה יא), 'והקריתם לכם', וברש"י, 'אין הקריה אלא לשון הזמנה וכן הוא אומר (בראשית כו ב) כי הקרה ה' אלוקיך לפני'. ופירשו צדיקים שבא ללמד לכל אדם בכל אשר ימצאהו, שאף מה שנראה לו כמי שאירעו הדבר במקרה, הרי באמת, לא נעשה

הדבר מאליו אלא בהזמנה - שהקב"ה הזמין זאת עליו, עפ"י חשבונות שמים ממעל, לטוב לו כל הימים.

ביו"ב ביארו (נועם מגדים פרשת שלח בשם 'משנת חסידים', הובא במזכרת שם הגדולים) את הפסוק (שמואל א' ב

והרימה עקרת הבית את השפופרת, ונשמע הקול שואל 'גברת כהן' (גם זה רק 'כינוי' השם) מיד ענתה, היתה לך טעות במספר, אין כאן גב' כהן אלא גב' לוי, אך בטוב ליבה רצתה להסיר את המבוכה מאותה מתקשרת והחלה להחליף עימה כמה מילים בנועם ובמאור פנים, ונודע לה שהמתקשרת היא גב' 'ישראלית', אשר היא רחוקה מדרך התורה והמצוות, ולאחר כמה רגעים נפרדו לשלום.

כעבור שבוע, ביום בדיקת חמץ הרגיש הרב 'לוי' בחולשה נוראה עד שלא היה יכול להזיז אפילו אבר, אחר שכבר תקופת זמן ארוכה חש ב'כבדות', והזעיקה אנשי הצלה ולקחוהו לבית החולים, שם ערכו לו סידרת בדיקות ונתברר שתקפו חולי בשרירים, ועליו להישאר בבית חולים. בערב התקשרה שוב 'גב' 'ישראלית' הנ"ל, ואמרה שכל כך נהנתה בשבוע שעבר כשדברו 'בטעות' על כן החליטה להתקשר שוב לברכה בחג שמח ולדרוש בשלומה, וסיפרה לה מרת 'לוי' כי בעלה התאשפז ביום זה בבית חולים.

לאחר כמה שבועות בהם עבר הרב 'לוי' טיפולים שונים בבית החולים הודיעו הרופאים כי ב"ה כבר יש הטבה במצבו ומצידם הם משחררים אותו לבית החולים אחר לצורך 'שיקום' הגוף, שאלו ודרשו בעסקני הרפואה להיכן להעבירו, ולאחר בדיקות וחקירות התברר כי המקום הטוב ביותר עבורו הוא בבית חולים פלוני, אלא שהוא מלא עד אפס מקום ואינו מקבל חולים חדשים, ולא יעזור שום פרוטקצי' והשתדלויות שונות...

בו ביום התקשרה בשלישית גב' 'ישראלית' (אחר כחודש ימים שלא השמיעה את קולה) ושאלה את גב' 'לוי' לשלום בעלה, שפכה בפניה את ליבה, שהוא זקוק לטיפול בבית חולים מסוים אך אין מקום עבורו. מיד החלה לזעוק גב' 'ישראלית' בהתרגשות, את יודעת מי היא האחראית על קבלת החולים באותו מקום הלוא היא גב' 'כהן' שרציתי בזמנו להתקשר אליה ורק 'בטעות' התקשרתי אלייך... ועתה המתני כמה רגעים והכל על מקומו יבוא בשלום... ותוך כדי דיבור התקשרה לרעותה גב' 'כהן', ותיכף ומיד כבר שלחה 'אמבולנס' להביא את הרב 'לוי' למכון ה'שיקום' עוד לפני שסדרו את כל הטפסים ו... ועדיין לא נשלם המעשה, כידוע בימי ערב שבועות שילחו שונאי ישראל חיצו מוות לתוך ערי ישראל, ואף בעי"ת בני ברק יצ"ו נשמע קול 'תרועה' המודיע לכל על הסכנה הקריבה ובאה ועל כל אחד מוטל למצוא מחסה מחמת ה'טילים', ותרץ גב' 'לוי' אל המחסה ובדרכה נפלה ושברה את הכתף רח"ל, ופינו אותה לבית החולים, ובתוך כדי ה'נסיעה' שוב מתקשרת גב' 'ישראלית' לשאול מה נשמע... וסיפרה לה מה שאירע עימה, ושכעת ממש מפנים אותה לבית החולים. מיד פנתה הגב' 'ישראלית' לגב' 'כהן', וסידרה עבורה במקום חדר ביחד עם בעלה (באותו מקום שאי אפשר להתקבל אליו...), ואף פינתה חדר עבור ילדי משפחת לוי שיוכלו לשהות שם סמוך למיטת הוריהם...

למחרת הגיעה גב' 'ישראלית' לבקר את גב' 'לוי', ואמרה 'עתה ידעתי כי גדול ה'... עכשיו רואה אני בחוש שאכן יש השגחה פרטית בעולם, כיצד הקדים הקב"ה 'רפואה' למכה, והכין צרכי משפחת לוי על ידי אותה שיחת טלפון בטעות... ולגודל התפעלותה קיבלה על עצמה להתחיל להדליק נרות שבת...

ואנן נעני ונאמר, שמלבד גילוי ההשגחה הפרטית בכל הפעמים שהתקשרה שהיה ממש בעיתו ובזמנו להביא מזור וישועה לבני משפחת 'לוי'... הרי מי יודע מחשבות עליון, ואולי אותה 'טעות' בטלפון נועדה גם לקרב נשמת בת ישראל לאבינו שבשמים, ולפקוח עיניה וליבה, כי לא ידח ממנו נידח...

יג. כתב ה'חזון איש' בספרו 'אמונה ובטחון' (פ"ב), וז"ל. וממידת הבטחון - להעמיד עצמו על נקודת האמונה... כי לא המקרה פגעו, שאין מקרה בעולם כלל, רק הכל מאתו ית'.

מעשה ביהודי שנכנס אל הרה"ק מקאצק זי"ע, וסיפר שזה מכבר עשיר גדול היה, והיה נוהג דבר יום ביומו למלא כרטיס לוטו (לאטערי), ואף משרתת ביתו נהגה ב'מנהג' זה. ובערוב יום היה בודק את שני הכרטיסים - האם זכה אחד מהם בגורל. כך היה מנהגו רבות בשנים, עד שלאחרונה איבד את כל הונו, וגם מתה עליו אשת נעוריו, מכל מקום המשיך הלה 'במנהגו' מקדם - לקנות בכל יום כרטיס לוטו. וגם המשרתת המשיכה במנהג זה... והי היום, מצא ה'עשיר היורד' שהמשרתת זכתה בגורל בממון ודמים מרובים, בראותו כן החליט להינשא לה, וכך יעלה

אתם יחד לכה"פ חלק מצאצאי יוסף הצדיק הלא המה חצי שבט המנשה.

בפרשתן (מטות לא נד), 'ויביאו אותו אל אהל מועד זכרון לבני ישראל לפני ה', הקשה ה'אור החיים' הק', מדוע הפסיק והכניס זכרון לבני ישראל בין תיבות אהל מועד לתיבות לפני ה', ונראה מלשון הפסוק שבנ"י הם לפני ה', ובאמת ה'אהל מועד' הוא אשר לפני ה'. ותי' האוה"ת, עפ"י דברי חז"ל (שהש"ר על הפסוק שה"ש ד ב שיניך כעדר הקצובות) שבמלחמה זו היו מחין רפש וטיט על פניהם כדי שלא יסתכלו בעבירה, לכן סמך מאמר 'לפני ה' למאמרו 'לבני ישראל'. כי בני ישראל אלו ראויים להיות לפני ה'. כמאמר ר' אחאי בר יאשיה (מסכת כלה פ"ב) 'כל המפנה עצמו מן העבירה' ולא עשאה, אפילו הוא ישראל ראוי להעלות עולה ככהן גדול על גבי המזבח', והיה הדבר לזכרון - היינו שעצם המניעה מהעבירה תעמוד לזכרון לפני ה'.

ובתרגום יונתן (פסוק ו) 'ובכל דא חס לן למתלי עינן בן, ולא אסתכלון בחדא מנהון, דלא למחייבא בחדא מנהון ולא נמות במיתותא דמיתותן בה רשיעיא

(נו) 'כי אמר מקרה בלתי טהור הוא'. שהאומר על מה שיארע לו - מקרה בעלמא הוא - ואינו בחשבון מלעילא, הרי זה מראה באצבע שלא טהור הוא. כי חסר לו עיקרי האמונה הטהורה והתמימה, לדעת שהכל משמים ואין מקרה בעולם.

לזכרון לפני ה' - מעלת שמירת הקדושה ובפרט שמירת העיניים

בפרשתן (מטות לב א), 'ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד', אכן בסוף הענין כתיב (שם לב) 'ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת וכו'', וכל הרואה יתמה תמיהה רבתי, מדוע נתן משה רבינו את ממלכת האמורי ועוג מלך הבשן גם ל'חצי שבט המנשה', והרי רק בני גד וראובן באו לבקש שברצונם להישאר בחו"ל ואילו שבט מנשה לא באו לבקש מאומה, ומבאר ה'צרור המור' (בפרשתן) כי אין לבני ישראל קיום והעמדה רק ע"י שמירת הקדושה מידת 'יוסף' צדיק יסוד העולם, ולכן לא יתכן להשאיר את בני גד וראובן לבדם ללא שישבו

לחלקו כל כספה שזכתה עתה בגורל, ויחזור להיות מה'נגידים' בעם כמקדמת דנא. אלא שנתירא שמא כשיציע את השידוך לא תסכים האשה לכך - אם תדע כי היא העשירה, והוא אינו אלא עני ואביון... לכך שלח 'שדכן' שידבר בהם נכבדות, המשרתת הסכימה וערכו הנישואין כדת משה וישראל. כעבור ימים אחדים מהנישואין, נכנס ה'יורד' לביתו, וסיפר לבני הבית בשמחה רבה שבעוד כמה ימים הם עתידיים להפוך לנגידי עם, כי הכרטיס שברשותה עלה בגורל - ומה שקנתה אשה קנה בעלה... נאנחה האשה ואמרה - זה עידן ועידנים שמכרתי את הכרטיס לאבי, וכל העושר איננו שלנו כלל.

ושאל הלה, האם אפשר לו לגרשה, כי כל השידוך אינו אלא 'טעות', שאג הרה"ק - ר' יהודי, וכי עדיין לא ראיתם שהבורא יתברך מנהיג את עולמו, מתחילה הפך אותך ליורד, ולאחמ"כ לאלמן, וכל זה כדי שהמשרתת תינשא לך... אם עדיין אינך מבין כי זהו רצון ה'. יכול אתה לגרשה... מכאן נלמד, איך שכל הנהגת הבורא בכל פרט וענין בחשבון מדוקדק היא, ועלינו להאמין בו בתמימות, להדבק בו וללכת בכל דרכיו אשר ציוונו.

יד. והנה נאמר (לא נ) 'ונקרב את קרבן ה'... לכפר על נפשותינו לפני ה', ובגמ' (שבת סד.) 'אמרו אם מידי עבירה יצאנו, מידי הרהור עבירה לא יצאנו', הקשה הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע אם אכן נכשלו בהרהורים מדוע המתינו עד עתה, ולא אמרו זאת מיד בשובם מן המלחמה. אלא, בתחילה היה נדמה להם שאין זה חטא כלל, כי מה בכך שהרהרו בליבם הרי לא בא הדבר לידי מעשה, אך לאחר שנאמרה פרשת הגעלת כלים - לטהרם מידי בליעת איסור, הבינו בעצמם שבליעה נחשבת כ'בעין', א"כ, אף עליהם לשוב ולבער מקרבם את הרהורי העבירה, ולטהר עצמם מבליעת האיסור בנפשם (ליקוטי הרי"ם בפרשתן ד"ה עבדך).

כתב הגה"ק החיד"א זי"ע (דבש לפי, מערכת ה אות ד) שלימוד מסכת מכות מועיל להינצל מהרהורים רעים, וסימן לדבר כי 'מכות' בגימטריא 'הרהורים' (466). ואילו הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע היה אומר שסגולה למחשבות רעות ללמוד פרשת 'הגעלת כלים'.

מעשה בבחור שנכנס אל הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע וקבל בפניו על מחשבות הטורדות אותו, אמר לו הרה"ק שסגולה כנגד מחשבות ללמוד בכל יום ב' דיבורים של המהרש"א. אחר זמן אמר הבחור שעצה זו צחצחה לו את מוחו (בדרך אגב נוסף, שבכדי ללמוד מהרש"א יש ללמוד תחילה את דברי הגמרא..., ואין סגולה כתורה ואין שמירה כתורה).

באר הפרשה - פרשת מטות מסעי

כי אין פסיעה בעבודת ה' ההולכת לריק, ואפילו אם עשה רק 'פסיעה קטנה' - השכמה אחת בבוקר, וכיו"ב, כבר עשה בזה נחת רוח מרובה להשי"ת, ושכרו רב, כי לא הרי מסע רוחני כמסע גשמי, כי בגשמי - הנוסע למקום כלשהו ולבסוף לא השיג מאומה שם, נראה שכל נסיעתו הייתה להבל ולריק - שהרי לא בא לידי תכליתו, אבל ברוחניות - אינו כן, אלא כל פסיעה שפסע אף אם לא הצליח להעפיל אל ראש הפסגה גורם בזה רושם גדול בשמי השמים, ופסיעה זו גופא היא תכלית בפני עצמה, כי סוף דבר שיגיע עי"ז לתכליתו".

ולעולם לא יתייאש"י, וכמו שכתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרמ"ו ד"ה תלה) שבמספר מ"ב המסעות האמורות בפרשתן, נמנו גם המסעות שבהם הייתה ירידה לבני ישראל, וכלשון המדרש (רבה כג ג) המובא ברש"י בתחילת הפרשה 'כאן חששת את ראשך... וז"ל השפ"א. ונכתבו כל המסעות - להודיע

לעלמא דאתי, ודא יידבר לן ליום דינא רבא למכפרא על נפשתן קדם ה"'. פירוש שנוהרו מלהביט בהם אפילו בהבטה בעלמא, בכדי שלא יתחייבו מיתה, וזהירות זאת תעמוד להם לזכרון ולזכות ביום הדין הגדול והנורא, לכפר להם על כל עוונותיהם".

פסיעה קטנה - במלחמת היצר כל מסע קטן אינו לריק

בפרשתן (לה כו), 'ואם יצא יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו', ובמדרש (ילקוט'ש תשפח) אפילו פסיעה אחת, אמר ראב"ע ומה אם לענין פורענות הפוסע פסיעה אחת מתחייב בנפשו, קל וחומר להולך לדבר מצוה שזוכה לו ולדורותיו. כתב הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע (הובא בליקוטי הרי"ם) מכאן נראה חיזוק גדול, שהרי מידה טובה מרובה (סוטה יא.) - אדם שמשכים בכל יום ללמוד ולהתפלל - וודאי שיוכל לפעול הרבה בכל פסיעה...".

טו. והזהירות מחטא הצילה אותם אף בגשמיים - שלא נהרג אחד מהם במלחמה, וכמו שכתב 'רבינו בחיי' (ד"ה עבדיך) וז"ל. זה היה פלא עצום, ומהניסים הגדולים שאירעו להם לישראל אירע להם כאן במלחמת מדין, שהיו (המדיינים) עם רב כחול אשר על שפת הים, והרגו ישראל מהם, ושבו מהם אלפים ורבבות, והכתוב מעיד שלא חסר מישראל אחד במלחמה, זהו שאמר (פסוק מט) 'ולא נפקד ממנו איש', והנס הגדול הזה (אירע להם) לפי שהיו שלמים בזכות, והוא שדרשו חז"ל (שבת סד.) 'ולא נפקד ממנו איש - לדבר עבירה'.

הט אזניך למה שאמר הרה"ק 'השרף' מסטרעליסק זי"ע 'השומר עיניו יחיו בניו, ויגדלם בלא צער, ויציל אותם על ידי זה ממקרי הזמן' (אמרי קדוש עמ' קא), ומי אינו נזקק ל'סגולה' כזו לשמירה על בניו ולהצילם מכל צרה וצוקה... טז. ולפי דרכנו יאמר, אם בפסיעה אחת מתחייב הרוצח מיתה, מידה טובה מרובה כמה זוכה האדם ב'פסיעה אחת' לטוב, בקפיצה אחת מהמיטה, בבריחה אחת מן העבירה או בריצה אחת לדבר מצווה... בעצימת העין מהביט ברע אפילו פעם אחת לרגע אחד... בשבירת מידה רעה אפילו פ"א, בחסימת הפה מלענות לרעהו.

יז. הנה התורה מנתה מ"ב מסעות ממצרים לארץ ישראל, והרי במ"א מסעות מתוך מ"ב הללו לא הגיעו לארץ ישראל - מחוז חפצם, ואפילו הכי הרי זה נחשב כ'מסע' - אלא ע"כ כי כל פסיעה ופסיעה נחשבת כ'מסע', ולבסוף יגיע אל 'ארץ ישראל'...

יח. בפרשתן (מטות לא ב), 'נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמיך'. מכאן למדנו חיזוק גדול לאותם שמתגבר עליהם יצרם ביותר ונראה להם שהנסיונות רבו למעלה ראש, עד שאין בכוחם לעמוד בהם, ותקצר נפשם מעגמת הנפש, אך טעות גדולה היא בידם, כי זה כלל גדול שאין הקב"ה מנסה את האדם אלא אם כן יכול לעמוד בו, וככל שיגדל קושי הנסיון כך ישלח לו הקב"ה עזרו מקודש ויתן לו כוחות גדולים ועצומים זה כנגד זה, כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. וזהו שאמר הכתוב שרק לאחר נקמת ה' במדין יאסף משה אל עמיו, כי באותו הזמן עמד בלעם הרשע על ישראל בכדי להחטיאם, ואי אפשר תהא 'קליפה' זו בעולם אלא אם כן יש אותו כח בצד הקדושה כנגדה, וה'זה לעומת זה' של בלעם היה משה רבינו, על כן רק לאחר שתנקום נקמת בני ישראל וימות בלעם אזי יכול משה להסתלק מן העולם, אולם כל זמן שבלעם חי אף משה רבינו מוכרח לחיות. וכך מבואר גם במה דאיתא בגמ' (חגיגה ה:) 'כי קא ניחא נפשיה דרבי יהושע בן חנניה אמרו ליה רבנן מאי תיהוי עלן מאפיקורוסין] - שרבי יהושע בן חנניה בחכמתו היה מסלק טענות הכופרים ומנצח אותם בוויכוחים שנערכו

על פי ה' - שבה יש את רצון הבורא והנחת רוח שלו, אך מה שאלה מסעיהם - העבודות הגבוהות אינם שלו כלל, ולא באו אלא לתת לאדם את הכוח שיוכל למוצאיהם - למלאותו ולהטעינו כוח שיהא בידו להתגבר על הנסיונות שעוד מעט ימצאוהו (הובא באמרות מהורות לכ"ק אדמו"ר מאמשינוב שליט"א - סעודת שבת תשע"ב).

לעם ה', כי כל עובד ה' לא יפול לבו עליו מכל הנפילות שיש לו, כי כך הוא המידה לחיות עולה ויורד י"ט. ומכל מנוחה שהשיגו אחר איזה מלחמה התחיל מלחמה אחרת. וכן לעולם - ויסעו ויחננו, ויסעו ויחננו, כמ"ש (תהלים פד ה, ועיי' ברכות סד). 'ילכו מחיל אל חיל' - שאין להם מנוחה לעובדי ה', שע"ז נבראו ללחום מלחמות ה'.

מתלמידיו של אהרן הכהן - אוהב שלום ורודף שלום בפרשתן (מסעי לג לח), 'ויעל אהרן הכהן וכו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחודש החמישי באחד לחודש'. הנה בכל התורה לא מציינו נזכר על שום אחד אימתי הוא יום פטירתו, ורק באהרן הכהן נזכר שהיה בראש חודש אב (ותמיד פרשה זו נקראת בסמיכות ליום הילולא דיליה), וצריך לבאר מעמא דמילתא, ומה נשתנה פטירתו של אהרן משאר שבעה הרועים שעמדו לישראל. ומבאר הרה"ק השפת אמת' זי"ע (תר"ס ד"ה כתיב) על פי מה דאיתא בגמ' (סוטה יד.) 'מפני מה נקבר משה אצל בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור', והרי שמשא מכפר על המקום השפל, ועל דרך זה יש לבאר שאהרן נפטר בראש חודש אב להגן בזכותו על הזמן השפל, ובזכותו נזכה לבניין בית המקדש שנחרב מפני שנאת חינוס (יומא ט:), כי אהרן היה אוהב שלום ורודף שלום. ונכתב זאת

עוד מענין הנסיונות, כך ביאר הרה"ק רבי שמעון מאמשינאו זי"ע את הפסוק בריש פרשתן ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', כי לכל אדם יש יצר הרע - המפתהו יומם ולילה - להימשך אחר הרע ודברים גשמיים וכדו'. ולפעמים אפשר שיחשוב האדם שעבודה זו - להתרומם מעל פיתויי היצר איננה העבודה הנרצית לה', ורק כשאדם במצב ראוי - כשהוא רם ונישא ועוסק כולו ב'עשה טוב' זוהי העבודה הנרצית, ובאמת, טעות הוא, כי עבודת האדם במצב התרוממות הרי היא 'מתנה' מן השמים, ואינה נחשבת לעבודתו, ורק היוניעה לעלות ולהתרומם מעל הרע והשפלות - נקראת על שם האדם. והנה עבודה הראשונה - להתרומם, נקראת למוצאיהם, שמתייגע לצאת מכל השפלות. ואילו העבודה בעשה טוב נקראת מסעיהם - שנוסע ועולה מעלה מעלה, לזה אמר הכתוב 'ויכתוב משה את מוצאיהם' - שידע שעבודה זו היא למסעיהם

ביניהם בקביעות], אמר להם, אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם (ירמיה מט ז), כיון שאבדה עצה מבנים נסרחה חכמתן של אומות העולם. כי לא יתכן שתגבר כח הטומאה וינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, ולא תהא כזאת בישראל שיהא חכמה באומות העולם כשאין מי בישראל שיעמוד כנגדם, אלא אם אבדה עצה מבנים מיד תיסרח חכמתם של הגויים. וכך גם הוא בכל מלחמות היצר שאם הוא מתגבר הרי זה סימן ואות שיש כח גם לצד הקדושה לעמוד מפניו.

יט. משל למה הדבר דומה, כי הנה נתחדש בימינו אנו, אשר הרוצה לייפות את חצר ביתו וכיו"ב על ידי שיגדל שם 'דשא', שאינו צריך לטרוח ולעמול בשתילת מיני דשאים ולהשקותם עד שיצמחו לגובה, אלא ניתן לקנות 'דשא סינטטי' (Synthetic Grass), והוא עשוי ממין גומי בצורת דשא, ירוק ורענן כגן רטוב... ולכשתרצה לדעת האם הדשא שלפניך הוא 'אמיתי' או 'מזויף' יהא כלל זה נקוט בידך, אם כולו 'חי' ירוק ורענן ואין כאן שום עשב שנבל הרי זה מוכיח בעליל שאינו אלא 'סינטטי'... אולם אם תמצא פה ושם שהדשא הוא צהוב או חום, וכן ישנם מקומות בהם הדשא כמוש ונבול או לא צמח בהם כלל דשא - בוודאי זהו צומח מן האדמה ממש. וכך על דרך זה ממש לעניין מציאות האדם, מי שיש בו עליות וירידות, 'כתמים' פה ושם, 'צבעים' וגוונים שונים סימן שאכן אדם חי הוא... אך אם יראה בפניך אדם מושלם בתכלית הרי זה טעון בדיקה...

כ. מעשה באחד שישב על הארץ וקונן על חורבן הבית, וניגש אליו אחד וביקש עזרתו, אמר לו המתן לי עד שאגמור את ה'קניות', אז אתפנה לשמוע את אשר בפיק, נענה לו הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע ואמר, מה לך לבכות על החורבן אם בידך לבנותו, עסוק בגמילות חסדים, הרבה באהבת חינוס המקרבת את הגאולה, ורק לאחר מכן חזור לבכות על בית מקדשנו ותפארתנו שנחרב.

את גדולי הדור למלחמת מצוה זו, מכל מקום נמנע משה מלעשות כן כדי שלא לגרום צער ובושה לאחרים, והגם ששבט שמעון לא היו 'נקיים' לגמרי באותו מעשה (עי' סנהדרין פב. וברשי' כו יג). וישמע חכם ויוסף לקח עד כמה צריך להיזהר ביותר שלא לבייש שום אדם מישראל ואפילו אם הצדק עמו... ולא לגרום עגמת נפש לשום בריה בעולם²².

והזמן גרמא להתחזק ביותר בעניין כבוד הבריות, שהרי כל חורבן בית המקדש נתגלגל על ידי שביישו את בר קמצא²³, וכדאיתא בגמרא (גיטין נו.), 'תניא,

בתורה ללמדנו להיות מתלמידיו של אהרן ולהרבות באהבת חנם²⁴, והזמן מבקש את תפקידו²⁵.

היזהר בכבוד חברך - שלא לבייש אדם מישראל

בפרשתן (מטות לא ד), וישלח משה 'אלף למטה אלף למטה', וכתב ה'בעל הטורים' (פסוק ו) 'והנשיאים לא שלח עמהם כדי שלא יתבייש שבט שמעון שנהרג נשיא משבטו' במעשה הזמרי (ואין לו 'נשיא' לשלוח למלחמה), וללמדנו 'פרק נכבד' בהלכות 'כבוד הבריות', שאף שמצד הסברא היה נראה יותר לשלוח

כתיב (ישעיה נב ג) 'כי כה אמר ה' חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו', פירש החיד"א (מדבר קדמות מערכת ת', אות יט, ובעוד הרבה מספריו), בעון שנאת חנם נמכרתם והלכתם לגלות, אך לא בכסף - בזכות קיום שאר מצוות תגאלו אלא רק על ידי שתרבו באהבת חנם.

אכן, אין כל ספק, שרבות רבות יש לנו להתרחק מחבר רע, ואין הכוונה כלל 'להתחבר' אל הרשעים, אלא כמאמרו הנודע של ה'אהבת ישראל' עצמו 'מדארף זיין גוט צו יעדן, נישט מיט יעדן', טוב לכל אחד, אבל לא לחיות טוב עם כל אחד.

נוראות כתב בש"ך עה"ת בפרשתן (מטות ד"ה ומקנה רב) לבאר את טעם הדבר מדוע לא רצו בני גד ובני ראובן לעלות עם יתר עם הקודש אל עבר הארץ הטובה והרחבה, אלא מאחר והם היו 'בדגל' אחד עם מחנה שבט שמעון (כי כך היה סדר הדגלים, שבדגל בני גד היו מטה ראובן ומטה שמעון), ולאחר שחטא זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני, שוב לא רצו בני גד ובני ראובן להיות בכפיפה אחת עם 'חברים רעים', כי חששו שמא אף בארץ ישראל יעלה חלקם להיות יחד עם בני שמעון, לכן העדיפו להישאר בחוץ לארץ עם 'חברים טובים' מאשר לדור בארץ ישראל עם חברים שאינם טובים.

כא. ביסוד הדברים ביאר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע מנהג ישראל להרבות בסיומי מסכתות בתשעת הימים ולהזמין לסעודת המצוה, שהכל הוא בכדי להרבות באהבת חנם, וכמו שכבר איתא בגמ' (שבת קיח): 'כי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לכולהו רבנן'.

כב. שמא תאמר, וכי יש בכוחו של יחיד שיתחזק באהבת חנם שעל ידו ובזכותו ייבנה בית המקדש... אך אם בית המקדש נחרב על ידי יחיד בוודאי גם יכול להיבנות על ידי אחד...

כג. פעם ישב הגאון רבי ברוך בער מקאמעניץ צוק"ל בביהמ"ד, בשעה שאחד המגידיים נשא את דרשתו, באמצע הדרשה הרגיש שצריך לצאת, אך מפני כבודו של הדרשן נשאר לשבת על מקומו, ישיבה זו עלתה לו בקושי רב עד שפניו האדימו מרוב התאמצות, כראות הדרשן את פני רבי ברוך בער אמר בלבו שבוודאי האדמימות באה מרוב התרגשותו מהדרשה, על כן הפליג בדברים והאריך יתר על המידה. לאחר זמן כאשר בשעטומ"צ כילה הדרשן לדבר דבריו, נעמד רבי ברוך בער ממקומו, ומיד נפל והתעלף, לאחר שהשיבו את רוחו שאלו הרב הרמן ז"ל - אחד ממקורביו, האם צריך לקרוא לרופא, השיב לו רבי ברוך בער שאינו צריך לעזרה, וגילה לו מדוע נחלש כל כך. תמה עליו הרב הרמן מדוע לא יצא והלא מקרא מלא דיבר הכתוב 'בל תשקצו את נפשותיכם', ענהו רבי ברוך בער, יודע אנכי כי איסור תורה יש בדבר, אלא שאם הייתי יוצא באמצע הדרשה הרי הייתי מבייש בזה את הדרשן, ולא עוד אלא שכל הקהל היו סבורים שאין דעתי נוחה מדבריו, וכדי בזיון וקצף, על כן עשיתי מה שעשיתי במסירות גוף ונפש, כדי לא לבייש יהודי חלילה.

כד. והנה לכאורה ה'צדק' היה עם קמצא, שהרי בר קמצא הפר את כל שמחתו כאשר הגיע לסעודתו, ולא היה מסוגל לשמוח כראותו את אויבו, ואף היה מוכן להפסיד את כל דמי הסעודה העיקר שילך בר קמצא, והיינו משום שכל הסעודה אין בה טעם במצב כזה... ואף על פי כן אקמצא ובר קמצא חרב ירושלים, כי גם אם אתה 'צודק' אך אסור לבייש את השני שאינו צודק ולשפוך דמו ברבים...

שיתרחש להם אותו הנס והמים יהפכו עבורם לחומה, ענה להם רבי פנחס מאן דידע בנפשיה דלא אקיל לבר נש מישראל מן יומי יעבור - שכל מי שיכול להעיד בנפשו שלא פגע ביהודי מימיו הרי ראוי הוא שיבקע הנהר בזכותו. ומכאן שהשומר פיו ולשונו, ונוהר שלא לפגוע באיש ישראל חלילה בין בדיבור ובין במעשה, הריהו שקול כנגד שישים ריבוא מישראל שבזכותם נבקע הים, וראוי לו שיעשו עמו את הנס הגדול מן השמים^כ.

אמר רבי אלעזר, בא וראה כמה גדולה כחה של בושה^כ, שהרי סייע הקב"ה את בר קמצא, והחריב את ביתו ושרף את היכלו.

לאידך, איתא בתלמוד ירושלמי (דמאי פ"א ה"ב) על רבי פנחס בן יאיר שהיה צריך לעבור בנהר גינאי, עמד וציווה למים שיפנו לו את דרכו, ואכן המים נערמו כמו בקריעת ים סוף, ורפב"י עבר את הנהר ביבשה בתוך הים, שאלוהו תלמידיו האם גם הם ראויים

איתא בגמרא (פסחים פו:): 'כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה', ובסוגריים הוסיפו 'חוץ מצא' (עיי' במג"א סימן קע סק"י), ואמר הרה"ק האמרי אמת' ז"ע לבאר, דבתחילה כשנתבייש בר קמצא ע"י בעל הבית שאמר לו 'צא' שתקו כל החכמים כי סברו שעל בר קמצא לשמוע בקולו שהרי 'כל מה שיאמר לך בעה"ב - עשה'. אך לאחר שנוכחו לדעת כי הדבר גרם לחורבן הבית, אז גמרו אומר, שאף שכל אשר אומר בעה"ב עשה, מכל מקום חוץ מצא - אם רואים המסובים שבעה"ב מבייש את האורח, אסור להם לשתוק ולקבל באהבה את בזיונות חברם, כי פעמים רבות ה'שתיקה' (במקום שיש בכוחו של דיבור להציל את רעהו) כמוה כפגיעה ברעהו בפועל... ודי למבין, אלא אדרבה, יענו כסיל כאיוולתו, ויצילו את המתבייש ממביישו, ובזה יחישו במהרה את גאולתנו ופדות נפשנו.

כה. סיפר יהודי חשוב מתושבי בארא פארק שבארה"ב, הלה בר אוריין המתייגע על תלמודו במסירות נפש, ואף משמש כרב גדול בבית המדרש הסמוך לביתו. שמצאוהו צרות רבות ורעות, נהפך עליו הגלגל ובא עד כדי פת לחם ממש, כמו כן בת בוגרת יושבת בביתו אשר כבר זמן רב היא בפירקה ואינו מוצא עבורה זיווג הגון, ועל הכל נתדרדר אחד מבניו מדרך הישר, ובקושי הצילוהו אנשי חסד להעמידו על דרך טוב כדרך בני ישראל הכשרים. ביום מן הימים התיישב הרב הנ"ל, והחל מתבונן בנפשו על מה עשה לו ה' ככה. בתוך הדברים נזכר ממעשה שאירע לפני כעשרים שנה - שלמד אברך פלוני עמו בכולל, ופעם אחת בעת שהלה אמר את סברתו מפרי חידושיו זלזל בדבריו ולגלג עליהם, וחישוב לעצמו - אולי קשר יש בין מצבי למעשה זה. וקיבל ע"ע לפייסו.

באותו היום יצא הרב לתפילת מנחה, והנה לנגד עיניו עומד 'ידיד' נעורים הלז, וישאלו איש לרעהו לשלום, אח"כ שאלו הרב, האם זוכר מע"כ את דבר המעשה מאז, ענה לו הידיד, אכן, אינני שוכח את הפגיעה הנוראה מאז, ולא עוד, אלא שאז החלטתי שאם כן - שסברתי אינם ראויות, אף כל מהותי איננה שווה ללימוד התורה, ומני אז עזבתי את הכולל, ועד היום הזה אין לי מנוח... (אותו רב ביקש שנפרסם מעשה זה ברבים, אולי יחוס הבורא ותהיה לו כפרה פורתא, ופתחון לישועה).

כו. בספרי קורות הימים מסופר על המהר"ל מפראג ז"ע, אשר בהגיעו לפרקו כבר יצא שמו בעולם כעילוי אדיר וכליל המעלות, וזכה בו גביר אחד אשר כמנהג הימים ההם התחייב לתת נדוניא גדולה לבתו, ושיהיו בני הזוג סמוכים על שולחנו (הנקרא 'קעסט') וכל מחסורם עליו, בכדי שיוכל 'החתן' לשבת על התורה ועל העבודה בלא שום דאגת פרנסה. אלא שבתוך הזמן שבין האירוסין למועד הנישואין התהפך הגלגל וירד החותן מטה מטה, ומכל נכסיו המרובים לא נותר שריד ופליט, אלא נשאר בעירום ובחוסר כל, ושלא להודיע להורי המהר"ל כי יד ה' היתה בו, ואין בידו לפרוע אפילו מקצת מהתחייבותו, ואם ברצונם לבטל את השידוך אזי אין לו שום טענה כלפיהם, ומסכים בלב שלם שיקח המהר"ל כלה אחרת בת עשירים, בכדי שיוכל לעלות ולהתעלות בתורת ה' באין מחסור. ושאלו את פי ה'חתן' והשיב שאינו מוכן בשום פנים ואופן לבייש בת ישראל כשרה, ואינו עוזב את השידוך. בינתיים העוני בבית החותן הרקיע שחקים, ותקם הכלה ותחגור בעוז מתניה והחלה למכור בשוק מיני מאפה בכדי להביא מעט פרוטות להחיות נפש הוריה.

ויהי היום, הופיע בשוק חייל רוכב על סוס אביר, וכשעבר על יד הדוכן נעץ חרבו בלחם ובעודו בכפו יבלענה... נזעקה ה'מוכרת' על החמס לאור יום, וצעקה עליו איככה תגזול ממני ומהורי האומללים את מעט חיותם, אמר לה החייל, מה אעשה אשר הייתי רעב מאוד ואין לי לשלם, הוריד את מעילו מעל גופו ונתנה לה כמשכון תמורת

הוא למעלה רק שצריך לבקש עליו להורידו וכו' ועל שם זה נקרא 'דביר ביתך' (ברכת רצה בשמו"ע, ועוד) לשון דבור - שצריך לבקש מהש"י עליו להבנות במהרה, וכל המתאבל על חורבן ירושלים זוכה ורואה בנחמתה. כי כל האומר בן באמת בתפלה ולירושלים עירך ברחמים תשוב הנה פועל באמת זה למעלה על קירוב הגאולה בנ"ל וכו', והנה, בכדי שיבוא האדם לידי 'כל המתאבל על ירושלים', עליו להתבונן היטב על חסרון הקדושה הנורא, בהעדר מקדש ה' והכהנים משרתי הקודש, כשחסרה לנו הקירבה שהיה אז לבני ישראל^כ, ועל ידי התבוננות זו בידו לזכות גם עתה לקרבת ה' בימים אשר עמד הבית על תילו - כבר מעתה.

והוסיף לבאר בזה מה שנאמר (דברים כט כא-כג) 'ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם וגו', על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת וגו', שלכאורה יש להקשות מדוע נקט הכתוב שישאלו בן הדור האחרון דייקא, אלא, שאכן 'הדור אשר יתנו עיניהם ולבבם לשאול על זה, והם ידאבו על חורבן הארץ וירושלים' הם יהיו הדור האחרון לגלות, כי על ידי תשוקתם יעוררו את הגאולה^כ, וכל המתאבל על

המחכים בבנין אריאל - ע"י האבל והשתוקקות לבנין הבית תבוא הגאולה

בפרשתן (מסעי לו ט), 'ולא תסוב נחלה ממתה למטה אחר', נוראות כתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ד"ה א"י בן משה, השני), וז"ל. מרמו על מעלת קדושת ארץ ישראל וירושלים תובב"א, כי הנה צריך כל איש להשתוקק בכל לבבו על א"י וקדושתה, כמ"ש (תהילים קכב ו) 'שאלו שלום ירושלים' - 'ציון דורש אין לה' (ירמיה ל יז) מכלל דבעי דרישה (סוכה מא.), והתשוקה היא מועלת בעצמה על הגאולה העתידה במהרה בימינו. והיינו, כשישים האדם על לבו דברי הכתוב - 'לא תסוב נחלה ממתה למטה' כי הקפידה התורה שלא תסוב נחלה ממתה למטה אחר אעפ"י שכולם י"ב שבטי קה, כולם קדושים, ומה חילוק בין זה לזה, אעפ"כ הקפידה התורה ע"ז. מכ"ש בזמן הזה, אשר בעוה"ר כל ארץ הקדושה היא תחת יד הישמעאלים ויבלעוה זרים וירשוה... מכ"ש שצריך לקרוע לבב איש לצעוק ע"ז אל הקב"ה - מדוע לא נתקיים בנו 'ולא תסוב נחלה'.

וממשיך ה'תפארת שלמה, אם תגבר התשוקה בלב איש מבנ"י אל הארץ ובנין בית המקדש, הלא חיש מהר יעתר להם כי הלא הוא בנו ועומד

מעות הלחם, באמרו, אם לא אשלם לך תוך שלושה ימים הרי המעיל שלך, המעיל היה בלוי וקרוע... אך הרגישה שהמעיל כבד ובדקה ומצאה שבתוך הבגד (בבטנתו) טמון אוצר גדול של זהב וכסף די והותר להעמיד את אביה על רגליו ולשלם את כל הנדוניא עם הקעסט שהובטח ל'חתן' בשעה שעשו את קשרי השידוכין, ושלחו להודיע לו כי הגיע עת דודים, ומכאן היה למהר"ל תורה וגדולה במקום אחד, להודיעך שכרם הטוב של המוותר משלו בכדי שלא לבייש את הזולת.

כז. הרה"ק ר' מרדכי חיים סלאנים זי"ע היה נוהג לספר כשדמעתו על לחיו, על יהודי שנכנס אל הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע, להתייעץ עמו בענייני עסקיו, ולאחר שהרה"ק סיים לייעצו ולברכו, נאנח בקדשו אנחה קורעת לב ואמר אסון נורא מאד נפל היום בישראל. לפליאת אותו יהודי על מה כל הרעש, נענה הרה"ק, וכי אינך יודע שלא הקריבו היום את קרבן התמיד במועדו ולא עמדו על מעמדו, וכה הוסיף לבכות על בית המקדש אשר נהפך לעיי חרבות. וכך צריך האדם לחיות בהרגשת צער זו, וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. כח. ידוע דבר המעשה שמתחילה סירב הגרי"ד הלוי סאלוויטשיק זי"ע בעל ה'בית הלוי' לשמש כרב העיר בריסק, עד שבאו עסקני העיר והתחננו לפניו, רבי קדוש, עשרים וחמשה אלפים תושבי העיר בריסק ממתנינים לבואכם ולא תבואו... כשמוע הגרי"ד את דבריהם, לקח מגבעתו ואצטליתו והכריז בקול גדול, הנני, מיד אבוא אחריכם, באמרו, אם אכן, כל כך הרבה יהודים ממתנינים עלי, וכי אאכזבם ולא אבוא, באותה שעה נענה הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, ובכה בקול רעש גדול, אם הגרי"ד אינו יכול לסרב ולאכזב עשרים וחמש אלף איש מבני ישראל, הרי קל וחומר שהמשיח לא יאכזב רבבות אלפי בני ישראל המייחלים ומצפים לבואו, אבל מן הנראה לומר, שלדאבון לב, הוא מייחל ומצפה לנו ולא אנו עליו.

וכבר נודע המעשה, בבני עיר אחת שהיו 'מייחלים ומצפים' לבוא המשיח, והעמידו 'שומר' מיוחד שיעמוד הכן במשך כל שעות הלילה - מידי לילה בלילה, שברגע שאכן יקרה הדבר, ו'משיח בא' יעיר מיד את כל בני העיר

שהשמחה במעונו. ובזמן המקדש השמחה הי' בשלימות. ובהיום הזה אנו זוכין אל השמחה (של הנישואין) ע"י האבילות של ביהמ"ק, כמו שנאמר (ישעיה סו י) 'שישו איתה משוש כל המתאבלים', ואמרו חז"ל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמת ירושלים. והגם דהפירוש הוא על לעתיד - שלעתיד יזכה לראות בשמחת בנין הבית, מ"מ גם זה אמת שע"י התאבלות זוכה להרגיש שמחה מירושלים זה עתה, כמו שפירשתי במקום אחר את הפסוק (איכה ה טו) 'נהפך לאבל מחולנו', שמה שהיה נעשה אז על ידי שמחה ומחולות, נהפך היום להיעשות על ידי התשווקה ורוב אבלות, וזה היא מגלת איכה כמו מגלת שיר השירים.

ובכלל זה הוא התפילה והועקה עד אנה כבייה בציון ומספד בירושלים^{כט}, וכלשון המדרש (בר"ר יג ב), על הא דכתיב (בראשית ב ה) 'וכל שיח השדה' - 'כל תפילתן של ישראל אינו אלא בית המקדש, מרי יתבני בית מקדשא, מרי מתי יתבני בית מקדשא' - אדוני, ייבנה בית המקדש, אדוני מתי ייבנה בית המקדש, כי חז"ל דרשו תיבת 'שיח' שהוא מלשון

ירושלים זוכה ורואה מיד בשמחתה (תפא"ש אחרי ד"ה א"י אחרי, עיי"ש בהרחבה).

כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות עמו' ל"ב ט"ג, לעיו"כ תק"ס, בתחילתו) שבהשתוקקות זו נחשב כאילו עומד כבר עתה בתוככי ביהמ"ק. וז"ל. 'שמחתי באומרים לי בית ה' נלך' (תהלים קנב א), כי גם בזמן הזה כשאדם שמח בלב שלם ובהשתוקקות רב לבנין ביהמ"ק הרי הוא כאילו בנאו, וזהו אומרו 'שמחתי... עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים', הרי הוא כאילו אנו עומדים שם (בביהמ"ק), ומחשבתנו משוי ליה מקום קדוש.

ובן איתא מהרה"ק ה'שפת אמת' (תבוא תרנ"ג) הראשונים - האבות ומשה רבינו, זכו למצוא הארת ביהמ"ק על ידי השתוקקות לבם לביהמ"ק העתיד להבנות. כמו בן עתה בדורות הללו - ע"י זכירת ביהמ"ק יכולין להתדבק בהארת ביהמ"ק.

וזוסיף ה'שפת אמת' שלבן בכל שמחה צריכין להזכיר ביהמ"ק. ובכל שמחת נישואין מברכין 'שוש תשיש', לומר שמקור כל השמחה הוא מביהמ"ק -

לקראתו, בלילה אחת הגיע מאן דהו לעיר באישון ליל, ומשום מה היה נדמה ל'שומר' שהנה 'זה' בא, פתח במלאכתו והריע בחצוצרות וקול שופר, ואכן בין רגע היו כל בני העיר ניעורים ועומדים על רגליהם, משיצאו לקבל פני 'משיח' מצאו שלא דובים ולא יער, אין ה'אורח' אלא הילך 'משולח' שבא לאסוף נדבות בקרב בני העיר... כראות זה המשולח פנה אל השומר ואמר לו רואה אני שאיש מצליח אתה במלאכתך, שמא תרצה להתלוות אלי בדרכי ואשלם לך שכרך בעין יפה יותר מכפי שמשלמים לך בני העיר, נענה לו השומר שאינו מוכן בשום אופן לעזוב את 'חזקתו הראשונה', כי אלך עמך הרי לא ימשך זמן 'העבודה' יותר מכמה שנים, ואם כן מה אעשה לאחר מכן וממה אתפרנס, אולם כאן הנני מובטח בפרנסה טובה לעד ולעולמי עולמים 'עד ביאת המשיח'...

היינו שרבים ה'מחפשים' את ה'משיח', כל היום וכל הלילה ויושבים על מגדל... ולמעשה אינם מרגישים ומאמינים באמת שהמשיח מגיע בקרוב כלל, וחסרים הם את הציפיה באמת.

כט. המגיד מדובנא זי"ע נשא משלו לאחד משרי המלוכה אשר היה אהוב אצל המלך, ונתקנאו בו שאר השרים והעלילו עליו עד שנאלץ המלך לצוות להביא אותו אל בור בית הסוהר, באמצע הלילה הגיעו שוטרים לבית השר והעירו אותו כשהם מצוים עליו לבוא עימם, צווח השר מה חטאי ומה פשעי כי הינכם אוסרים אותי כאחד הריקים, אך לא ידעו לענות לו ולקחו אותו והטילוהו לתוך בור עמוק חשוך ואפל, תיכף לאחר שהושלך שמה שקע השר בתרדמה עמוקה, כשנתעורר לאחר זמן רב ראה כי חושך סביבותיו, והיה בטוח שעדיין לילה ולא ידע כלל שהוא בבית הסוהר כי חשב שכל זה היה בחלום הליל, והתהפך אל הצד השני... וחזר לישון, וכך חזר הדבר ונשנה כשהוא מתעורר ונדמה לו כלילה. בינתיים המלך חיכה וציפה מתי יזעק השר שרוצה הוא לעמוד בפני המלך ולהכחיש כל מה שהעלילו עליו, שהרי אהבו ביותר, אך לאחר שעברו כמה ימים 'ואין קול ואין עונה' החליט המלך לירד לתוך בית הסוהר ולבקר את השר ולראות בשלומו, ושמע אותו שואל לעצמו 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות' שנתארך הוא כל כך ועדיין לא עלה השחר, נכנס המלך לתוך הבור, וגער בו, כי כבר אתא בוקר וגם לילה... השמש יצאה על הארץ וחזרה ושקעה ושוב האירה ועתה שקוע בתרדמתך ונדמה לך שלילה אחד ארוך הוא, ואינך שם על לב על מצבך...

באר הפרשה - פרשת מטות מסעי

כל רודפיה השיגוה - שגב אלו הימים והכפרה שבהם הפליג הרה"ק מרוזין זי"ע בשבת שגב ימים אלו שקדושתם למעלה למעלה, דהנה מקום משכן היהלומים ואבני החן יקרי הערך הוא מתחת להרי החושך, כמו כן האורות הגבוהים, וימי ההתעלות האדירים המה דייקא באלו הימים השחורים והמרים, כי בתוך כל ההסתרה שמונים להם אוצרות אדירים, וסיים בלשונו הקדוש, וה' יודע האמת כי בבחורתי כשהיה לי בח נתגלה לי אור גדול ככל יום ויום מימים אלזלב.

הרה"ק העבודת ישראל (מסעי ד"ה אלה) מביא את דברי הרה"ק ה'מגיד' ממעזריטש זי"ע לבאר בפסוק (איכה א ג) 'כל רודפיה השיגוה בין המצרים', שמרמו לכל אדם מישראל הרודף קה - להמליך את הבורא יתב"ש על עצמו ועל העולם כולו, יוכל להשיג יותר בימים אלו ימי בין המצרים. והרי הדבר משול לשר ומלך גדול, אשר בעת שהוא יושב בביתו אזי אימתו מופלת אשר לא כל איש ואיש יכול לבוא פנימה, ואין הפשוטים שבאנשים רשאים להיכנס לפני ולפנים. אך כשהמלך נודד במסעותיו ברחבי המדינה, בבחינת 'מלך בשדה', אז הוא קרוב לכל קוראיו ויאזין שוועת כל הקוראים בשמו וכל אחד יכול להרהיב עוז

תפילה, כמו 'ולפני ה' ישפוך שיחו' (תהילים קב א), ושדה קאי על בית המקדש (מפרשים), וכלומר, שצריך להרבות בתפילה ובתחנונים לביאת משיח צדקנו ולישועתן של ישראל, ואתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, וכבר כשל כוח הסבל מצרות הכלל והפרט מרוב אריכות הגלות המר הזה.

כתב הרמח"ל זי"ע ב'מסילת ישרים' (פרק יט) הנה ודאי צריך שיצטער תמיד צער ממש על הגלות ועל החורבן, מצד שזה גרם מיעוט כביכול לכבודו ית', ויתאוה לגאולה לפי שבה יהיה עילוי לכבוד השם יתברך, ויתפלל תמיד על גאולת בני ישראל - שיתגלה כבוד שמים. ואם יאמר אדם מי אני ומה אני ספון שאתפלל על הגלות ועל ירושלים, וכי מפני תפילתי יתכנסו הגלויות ותצמח הישועה, תשובתו בצדו, כאותה ששינינו (סנהדרין לו.) לפיכך נברא אדם יחידי כדי שכל אחד יאמר בשבילי נברא העולם, ונחת רוח הוא לפניו יתברך שיהיו בניו מבקשים ומתפללים על זאת, ואף שלא תעשה בקשתם מפני שלא הגיע הזמן או מאיזה טעם שיהיה, הנה הם עשו את שלהם והקב"ה שמוח בזה. נמצא שכל יהודי באשר הוא - חשוב ומקובל ומרוצה להתאבל על חורבן הבית וחילול השם לא.

והנמשל הוא לבני ישראל השקועים בחשכת הגלות 'ומחשכים הושיבני כמתי עולם', ואינם יודעים שהיו זמני רצון ואורה כדוגמת היום, ושואלים מדוע האריך לנו הלילה, ואומר להם הקב"ה אין הדבר תלוי אלא בכם, קומי רוני בלילה, התפללו אלי שאוציאכם מבור הגלות, ושבתם עד ה' אלוקים, ואז אשוב אליכם (משלי יעקב אמור, עיי"ש באריכות).

ל. וכבר כתב הרמב"ן (על עניין 'הנה ישכיל עבדי', ישעיה נג ו, נדפס בכתבי הרמב"ן ח"א עמ' שכד) וז"ל, יאשים את ישראל בעבור כי הם בגלותם ישימו כל כוונתם בעסקי העולם, ומשים כל אחד כוונה לעצמו ביתו ועסקיו, וראוי להם להיות בוכים ולהתפלל לפני ה' לילה ויום שיכפר על עוון ישראל ויחיש קץ הגאולה, כי המשיח בתשובה יבוא מיד וכו'.

לא. סיפר הגאון רבי אלחנן וואסערמאן זצ"ל, פעם בעת אסיפת הרבנים לדון בענייני השעה, הראה ה'חפץ חיים' זי"ע את דברי ה'תנא דבי אליהו' (רבה פ"כ ד"ה פעם אחת), ולא גלגל הקב"ה והביא פרס ומדי לעולם אלא בשכרו של כורש שהיה בוכה ומתאנח בשעה שהחריבו העכו"ם את בית המקדש. הוסיף על כך ה'חפץ חיים', שכאשר נחשוב את מניין השנים, נמצא שבאותה שעה היה כורש בן שבע שנים בלבד, ויש לנו להתבונן, מה וכמה משיג ילד (נכרי) רך בשנים להבין את גודל החורבן, ואף על פי כן בזכות שבכה על חורבן הבית הביא הקב"ה את מלכות פרס ומדי לעולם, ק"ו לדידן, כמה שכר טוב יש לבורא ליתן לנו על אבלותנו על החורבן הגדול והנורא.

לב. היה אומר הרה"ק מקאברין זי"ע שג' שבועות אלו המכוונים כנגד ג' השבועות שמראש השנה ועד שמיני עצרת עניינם כמו הצייר, שטרם ציורו במחולו, הוא מכין לוח שחור שעליו יצייר הוא את ציורו המרהיב, כך קודם ימי ירח האיתנים ישנם את ימי בין המצרים שהמה הלוח השחור שעליו הכל מצטייר בזיו היופי (תורת אבות, בין המצרים).

בימים הללו (שו"ע או"ח תקנא יח, ובמשנ"ב שם לא ישב בין חמה לצל וכדו'), ומסיים, דלכן בימים אלו יש לפזר מממונו לצדקה, כמו שנא' (תהלים מא ב) אשרי משכיל אל דל - ביום רעה ימלטהו ה'.

השיגוה בין המצרים - מעלת עסק התורה בפרט בימים אלו 'דברי תורה צריכים חיוזוק' - בפרט בימים אלו של ימי בין המצרים, וכך איתא במשנה (אבות ב יד) 'הוי שקוד ללמוד תורה', וביאר הרה"ק העבודת ישראל ז"ע (אבות שם) שתיבת 'הוי' עולה כמנין כ"א, ומרמז על כ"א ימי בין המצרים, שבהם יוסיף לשקוד על דלתי תורה.

זכה כתב הרה"ק ה'מאור ושמש' ז"ע (בלק ד"ה עוד בפסוק) שעל ידי עסק התורה שבעל פה יכולים להמתיק הדינים ולהמשיך חסדים על ישראל, וזהו שאמרו (שבת פח.) 'הדר קבלוה בימי אחשוורוש' והכוונה היא על תורה שבעל פה (כדאיתא במדרש תנחומא פר' נח), שמאחר שהמן הרשע רצה להגביר כח הדינים לקטרג על ישראל משום כך קבלו על עצמם לעסוק בתורה שבעל פה להמתיק הדינים והגבורות בשורשם. וזהו מבאר הא דאיתא (משנת חכמים תמוז אב פ"א א) שצירוף שם הוי"ה השולט בחודש תמוז הוא יוצא מסופי תיבות של 'זה איננו שוה לוי' (אסתר ה יג), לרמז שכמו בימי מרדכי היתה התשועה ומיתוק הגבורות על ידי קבלת לימוד התורה שבעל פה 'בן בימים האלו צריך לעסוק בתורה שבע"פ יותר מבשאר דברים', להשבית כל המקטרגים המתעוררים בימי בין המצרים. וזהו גם הטעם ששם הוי"ה השייך לחודש אב יוצא מהפסוק (דברים כו ט) 'הסכת ושמע ישראל היום' (משנת חכמים שם פ"ב א), שדרשוהו חז"ל (ברכות סג:) על עסק התורה שבע"פ, וכמו שאמרו 'הסכת' - עשו כתות וכתות ועסקו

ולגשת אל הוד מעלת מלכותו, ולשאול ממנו כל, כאוות נפשו. וכן הנמשל, כי בזמן הזה שהשכינה כצפור נודדת מקינה (משלי כו ח)... לכן הרשות נתונה לכל אדם להתקרב אל מלכו של עולם לג' והוא עונה אליהם ל'.

כתב הרה"ק ה'אור לשמים' ז"ע (פר' בלק ד"ה קל מוציאם ממצרים), כי הימים האלו הם ימים קדושים מאד, אבל הם באתכסיא וכו', והימים הללו מסוגלים מאד לתשובה, הגם ששערי תשובה לא ננעלו (איכ"ר ג טו), ומועיל תמיד לדופקי בתשובה, אבל אותן הכ"א יום שבין המצרים הם מועילים ביותר. ורמז לה בדברי הגמרא (כתובות צב:) 'מאימתי הוי חזקה מבי קדייש אמצרא' - ומבאר, מאימתי השכינה ניקנית לאדם, מבי דייש אמצרי רומז לימי בין המצרים שהם מסוגלים לפרנסה (עיי"ש עוד).

אמנם לא ידך גיסא צריך לזכור מה שכתב בספה"ק 'שער המלך' (שער השייך ל"ז בתמוז, פרק א' ד"ה ולפ"ז), שהנה אמר דוד מלך ישראל 'כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור' (תהילים צ ד), ואמרו חז"ל (בר"ר יט ח) ש'יומו של הקב"ה אלף שנים', ויום זה מתחלק ל"ב שעות (כן מבואר בספרי קבלה - שאינו מתחלק לכ"ד שעות 'מעט לעת') עתה, אם נחלק את אלף השנים ל"ב תעלה כל 'שעה' לפ"ג שנים וד' חדשים. והנה בכל שעה יש אלף ושמונים רגעים, ולפי זה (כשנחלק פ"ג שנים וד' חדשים לאלף ושמונים יצא כ"ד יום) נמצא שכל 'רגע' אצל הקב"ה הוא 'כ"ד יום'. והרי 'קל זועם בכל יום' - וכמה זעמו 'רגע כמימריה' (ברכות ז), נמצא שזעמו של הקב"ה הוא ככ"ד יום (שהרי כך הוא אריכות הרגע של הקב"ה), והם הכ"ד יום משבעה עשר בתמוז עד אחר יום העשירי באב - שגם בו נשרף ההיכל, ובאלו הימים כביכול אבינו שבשמים זועם, כמו שנפסק ענייני זהירות

לג. ושמה יאמר אדם - היאך אתקרב אל הבורא ואין בידי עשות מאומה בעבודתו, ובפירוש אמרה תורה (שמות כג טו) ולא יראו פני ריקם, תשובתו בדברי העבודת ישראל' עצמו בפירושיו למסכת אבות (ב יד) ...לכך קל להתקרב עצמו אל הבורא יתברך בימים אלו משאר ימים, כדוגמא ומשל כשהשר יושב בפלטין שלו אז אינו בקל לבוא אצלו מחמת השומרים הסובבים אותו וגם צריך להביא לו תשורה גדולה לראות פניו, אבל כשהשר יוצא לדרך קל לבוא אצלו וגם תשורה מועטת נחשבה בעיניו... ומקבל אותו בסבר פנים יפות מחמת שהוא בדרך. לד. וכן מתאמרא בשם הרה"ק מבערז'אן ז"ע שאין זמן המסוגל לקבלת התפילות כימים אלו אשר הם במצב של 'תפילה לעני כי יעטוף' ומן המצור קראתי י-ה - ענני במרחב.

ומספרים שהרה"ק רבי מרדכי מנאדבורנא ז"ע היה מצווה לפעמים בעת שהגישו לפניו פיתקא דרחמי בבקשת ישועה גדולה, להביאם אליו בתשעת הימים, כי אלו הימים הינם ימים מסוגלים לפעול בהם כל מיני ישועות.

באר הפרשה - פרשת מטות מסעי

וכו', ואמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו, ואמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבועונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות. שבשעה שנכנס רבי יוסי לאותה חורבה בודאי עלה צער בליבו על חורבן ירושלים, ושוב אין השכינה שורה מתוך עצבות, אולם רבי יוסי התגבר לעבודת הבורא והתפלל בשמחה, והתגברות זו גרמה נחת רוח במרומים עד שכביכול התחרט הקב"ה על החורבן, וזה היתה הבת קול ששמע אוי לבנים וכו'.

הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע (דברי אמת - לקושי כתובים איכה ג כו ד"ה לסיום) ביאר מדוע נפסק (או"ח תקנ"א י ברמ"א) שבסעודת ברית מילה שחל בתשעת הימים הותר רק ל'מנין' להשתתף (וכו"ב לשאר הדעות שם), ואילו בסעודת סיום מסכתא אין שום חומרא, וכל הרוצה ישתתף, אלא, כי כל סיבת החורבן הנורא הייתה כמאמר הכתוב (ירמיה ט יא-יב) 'על מה אבדה הארץ וגו', ויאמר ה' על עזבם את תורת'ו, נמצא שעסק התורה הוא התיקון לחורבן זה, וגם הנאולה תהיה ע"י התורה כמו שאמרו רז"ל (ב"ב ת.), לכן מותר לכל

בתורה וכו', דבר אחר הסכת ושמע ישראל - כתתו עצמכם על דברי תורה, כי בימים אלו שהם עת תגבורת הדינין צריכין ישראל לעסוק בתורה שבע"פ ברחי להמתיק הגבורות.

עוד כתב ה'מאור ושמש' זי"ע (פינתם, ד"ה עוד בפסוקים הנזכרים) שהנה אמרו בגמ' (ברכות לב:) שהקב"ה מתחרט על שבא את יצר הרע, ואימתי בא הקב"ה לידי חרטה - כאשר בני ישראל מתגברים לעבדו ית"ש על אף הצער והדוחק ועול השעבוד, וכן בימי בין המצרים שהוא זמן תגבורת הדינין והיצר מבלבל ומקטרג כמו שהיה באותו הזמן עד שהביא את הקב"ה להרחיב את ביתו, 'ואעפ"כ הן מתגברין על היצה"ר ועוסקים בתורה ובמצוות בכל נפשם, מזה מקבל הקב"ה שעשועין גדולים ומתחרט על שהחריב את ביתו והגלה את בניו לבין האומות' לה.

ובזה מפרש במעשה שהובא בגמ' (ברכות ג.) אמר רבי יוסי, יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח עד שסיימתי תפלתי

לה. בימי המלחמה הנוראה היה הרה"ק רבי פנחס מאוסטילא זי"ע הי"ד (חתנו של הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע) יושב ועוסק בתורה בהתמדה מרובה ללא הרף, והיו סובביו תמהים בפניו האיך אפשר לו לעסוק בדברי תורה במצב איום כזה אשר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, ודם ישראל נשפך כמים. השיב הרה"ק אצל חותני היה כמחזה הזה בימי המלחמה הראשונה - שהיה עוסק בתורה יומם ולילה, וכששאלוהו על כך, השיב איתא במשנה (סנהדרין ו ה) 'אמר ר' מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת, כביכול, קלני מראשי קלני מזרועי, נמצא שבשעת מלחמה כזאת שכל כך הרבה מבני ישראל שרויים בצער ומכאוב, הרי השכינה הקדושה מייללת בצער ממכאובם, ואין לך דבר המשמח את השכינה כמו עסק התורה, על כן עוסק הוא בתורה בכדי לשמח את השכינה ולהקל מצערה, סיים רבי פנחס ואמר, אם חותני אמר כזאת בעת המלחמה הראשונה, הרי בעת הזאת על אחת כמה וכמה וודאי שהשכינה מייללת בצער, ועלינו לשמחה בתורה. ולענייננו אנו, כמה ראוי להרבות בלימוד התורה בימי בין המצרים לשמח את השכינה הקדושה.

לו. ידוע מה דאיתא בגמ' (נדרים פא.) לפרש בלשון הכתוב (שם) 'מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דָּבַר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ' וגו', כי 'דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירושוהו', שהם לא ידעו לומר על מה אבדה הארץ, 'עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורת'י. ורבים הקשו כיצד נעלם עניין זה מעיני החכמים והנביאים, וכי הם לא ראו שבני ישראל עזבו את התורה. ומבאר האלשיך הקדוש (בספרו דברים נחומים על איכה א ז), שהרי ידוע שיש ג' עבירות חמורות בתורה, ובני ישראל באותו דור כבר היו משוקעים בחטאים אלו, ועדיין נשארה הארץ לעמוד, והרי שלא העניש הקב"ה על אותם חטאים, על כן לא היה מסתבר לחכמים ולנביאים שדייקא על חטא של ביטול תורה שאינו אלא בשב ואל תעשה תאבד הארץ, ומשום כך לא ידעו לפרש סיבת העונש. ואמנם ויאמר ה' על עזבם את תורת'י, וכן מצינו להדיא בדברי חז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז) 'ויתר הקב"ה על ע"ז ג"ע ושפיכות דמים ולא ויתר על ביטול תורה'.

ומבאר האלשיך בדרך משל, למלך שהעמיד לפניו איש יודע נגן, שהיה יחיד מומחה לפרוט בכלי נגינה, ויאהב המלך מאוד את עריבות נעימות זמירותיו ויצוהו לנגן לפניו תדיר. ויהי היום, באה 'מסירה' לפני המלך כי ה'מנגן'

להשתתף בסיום, ואין צריך לומר שעל כל אחד לעסוק אבינו אב הרחמן ינחמנו בקרוב, ויבנה בית המקדש בהתמדה בדברי תורה בימים הללו, כי בזה מקרב הוא את הגאולה השלימה.

במהרה בימינו, ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת, בב"א.

הרג את הנפש, ויאמר המלך אל תגעו בו לרעה, שוב באו לספר למלך על רוע מעלליו של איש מושחת זה, ולא אבה המלך לשמוע עליו רעה, ואף הזהיר את כל שריו ועבדיו השמרו לכם מדבר עליו מטוב ועד רע. עברו ימים ושנים, והנה באו לספר למלך כי אותו מנגן נקלע למריבה עזה עם 'פלוני', ויקם עליו יריבו וקצץ את כפו של המנגן אשר אהבת, מיד ציווה המלך לתלות את המנגן על העץ. ותיהום כל העיר על המלך, היתכן כזאת, בשעה ששמע על מעשיו הרעים ריחם עליו ופטר אותו מן העונש, ודווקא עתה בעת אשר הרעו לו וקצצו את ידו נהפך לבב המלך ואמר להרגו. אמר להם המלך, אל תדמו בנפשתיכם כי נשאתי לו על פשעיו, אלא כל זמן שהוא היטיב לבבי בניגוניו המשובבים לב ונפש הארכתי אפי מלהענישו כראוי לו, אך עתה ששמעתי ששוב לא יוכל לנגן כי נקצצה ידו, אם כן 'בדין הוא שיטול שכרו' על כל עוונותיו מאז ועד הלום...

כיוצא בדבר ייאמר, וכלשון קדשו, כל הימים אשר הקול קול יעקב שימשך בעסק התורה ערבה לה' ולא פקד עליו ארצה, אמנם בבטלו תורת ה' ועריבות ניגונו בטלה מלפניו ית' אז עוונותיו ילכדונו וישלך משמים ארץ תפארת ישראל, עכ"ל. ומכלל הדברים שמענו עד כמה ערב וחביב לפני המקום קול יעקב העוסק בתורה.